

MARCIN STONAWSKI
„KAPITAŁ LUDZKI W WARUNKACH
STARZENIA SIĘ LUDNOŚCI
A WZROST GOSPODARCZY”

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU
EKONOMICZNEGO W KRAKOWIE,
KRAKÓW 2014,
STRON 176

Książka dr Marcina Stonawskiego wpisuje się w główny nurt dyskusji związany ze znaczeniem, jakie przypisuje się współcześnie wiedzy jako czynnikowi wzrostu gospodarczego, czy szerzej czynnikowi rozwoju. Termin „gospodarka oparta na wiedzy” oddaje w skrócie rosnącą rolę kapitału ludzkiego. Towarzyszą temu zarówno dyskusje w odniesieniu do definiowania kapitału ludzkiego jak i propozycje teoretyczne dotyczące jego tworzenia i rozwoju. Zwraca się w nich głównie uwagę na proces wyposażania ludzi w pewne atrybuty, traktując wielkość zasobów ludzkich i ich cechy demograficzne (wiek, płeć) jako pozostające poza głównym nurtem rozważań na temat kapitału ludzkiego. Jednak zasadnicze przeobrażenia procesu reprodukcji ludności, prowadzące do postępującego starzenia się ludności i osób tworzących potencjalne zasoby pracy, które charakteryzują obecnie kraje rozwinięte i stopniowo rozprzestrzeniają się także wśród innych krajów z jednej strony oraz towarzyszący im spadek wielkości zasobów pracy w Europie z drugiej, sprawiają, iż coraz więcej uwagi zwraca się nie tylko na „komponent demograficzny” kapitału ludzkiego, ale także na powiązania między jego wymiarem ilościowym a jakościowym. Autor podejmuje problematykę rozwoju kapitału ludzkiego w warunkach starzenia się ludności. Co więcej, na centralnym miejscu sytuuje trudne zagadnienie pomiaru kapitału ludzkiego, tym trudniejsze, że czyni to w kontekście akcentowania znaczenia jakościowego aspektu kapitału ludzkiego. I na dodatek poszerza rozważania o kwestie relacji między kapitałem ludzkim a wzrostem gospodarczym.

Celem książki jest „*oszacowanie poziomu kapitału ludzkiego oraz ocena wpływu tego zasobu na wzrost gospodarczy w Polsce w latach 2010–2050, a więc w okresie intensywnych przemian struktury populacji*” (s. 6). Jego dekompozycja na cele cząstkowe określa w istocie strukturę rozważań, odzwierciedloną w układzie całej książki. Są to: dyskusja pojęcia kapitału ludzkiego i teorii dotyczących tego kapi-

tału, przegląd i ocena metod pomiaru kapitału, identyfikacja czynników kształtowania się kapitału ludzkiego w warunkach starzenia się populacji, propozycja metody szacowania kapitału ludzkiego starzejącej się ludności, wyznaczenie indywidualnych profili kapitału ludzkiego, opracowanie projekcji kapitału ludzkiego dla Polski, ocena wpływu zmian kapitału ludzkiego na wzrost gospodarczy, w tym także Polski.

Całość rozważań jest podporządkowana tezie głównej pracy głoszącej, że *„demograficzne starzenie się populacji jest procesem kształtującym kapitał ludzki pod względem ilościowym i jakościowym. Jakościowe zmiany będące rezultatem indywidualnych zachowań, aspiracji i oczekiwań prowadzą do przewyższania negatywnych konsekwencji starzenia się populacji. Odpowiednio wykorzystany kapitał ludzki ma pozytywny i trwały wpływ na proces wzrostu gospodarczego”* (s. 6/7).

Książka składa się z wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia i jednego aneksu. Rozdział 1 teoretyczny traktuje szeroko o koncepcji kapitału ludzkiego (definicje pojęcia, teorie kapitału, jego wymiar ilościowy i jakościowy), ukazując trafnie nowe elementy wnoszone przez kolejne koncepcje teoretyczne. Rozdział 2 o charakterze teoretyczno-empirycznym omawia nie tylko metody pomiaru kapitału stosowane w badaniach w skali makro, ale także czynniki kształtujące kapitał indywidualny. Ten krytyczny przegląd dorobku teorii i badań nad kapitałem ludzkim umiejętnie uwypukla ich dokonania i niedostatki.

Te dwa rozdziały stanowią w istocie wprowadzenie do zasadniczych zagadnień – autorskiej propozycji pomiaru kapitału ludzkiego w przebiegu życia jednostki, wykorzystania tej metody do szacowania kapitału ludzkiego w Polsce oraz symulacji wpływu kapitału ludzkiego na przyszły wzrost gospodarczy w Polsce i 9 innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Autorska propozycja metody pomiaru kapitału ludzkiego przedstawiona jest w rozdziale 3. Metoda ta oparta jest na szacunkach akumulacji i deprecjacji kapitału ludzkiego, biorąc pod uwagę zarówno ilościowy jak i jakościowy wymiar kapitału. Wychodząc od pomiaru kapitału na poziomie indywidualnym, rozwiązanie to umożliwia pomiar kapitału na poziomie całej zbiorowości. Oprócz tego Autor proponuje odwołać się do metody opartej na wiedzy eksperckiej z dziedziny zarządzania zasobami ludzkimi.

Zaproponowaną metodę pomiaru kapitału ludzkiego wykorzystuje Autor do projekcji kapitału ludzkiego w Polsce w latach 2002–2052 w ujęciu mikro (poziom indywidualny) oraz w skali makro (poziom zbiorowości). Jest to pierwsza w Polsce próba oszacowania przyszłych zmian kapitału ludzkiego w kontekście przewidywanych zmian liczby i struktur ludności. Przewidywania te są starannie osadzone w opisie zmian kapitału ludzkiego w Polsce w ujęciu tradycyjnym tzn. poprzez odrębne ukazanie ich wymiaru ilościowego i jakościowego w przeszłości (lata 1970–2008) i przyszłości (do 2052 r.). Wymiar ilościowy jest charakteryzowany przez zmiany liczby ludności stanowiącej zasoby pracy i struktur wieku ludności rozpatrywanych z perspektywy przebiegu życia jednostek, którego kolejne fazy odzwierciedlają grupy wieku 0–19, 20–64, 65 lat i więcej. Zmiany jakościowe kapitału ludzkiego w Polsce opisywane zaś są poprzez zmiany struktury ludności według wykształce-

nia w latach 1970–2010 oraz w przyszłości do 2052 r. Podstawą oceny przyszłych zmian ludności według wykształcenia jest własna projekcja ludności Polski według wykształcenia opracowana na podstawie wielostanowego modelu projekcyjnego. Jest to druga w Polsce projekcja ludności tego typu¹.

Ostatni bardzo ciekawy rozdział traktuje o wpływie kapitału ludzkiego na wzrost gospodarczy. Ujęcie tej obszernej i niełatwej problematyki w jednym rozdziale, który nie zdominuje innych (33 strony na 176 stron całej pracy!), przedstawi kwestie najważniejsze i jednocześnie pozwoli na udokumentowanie tezy o wpływie na wzrost gospodarczy kapitału ludzkiego mierzonego według autorskiej metody jest wielce ambitnym i trudnym zadaniem. Autor uporał się z nim znakomicie. Zaprezentował bardzo zwięźle wyniki swych modelowych analiz zależności między kapitałem ludzkim a PKB dla 10 krajów Europy Środkowo-Wschodniej dla lat 1990–2010. Kryją one w istocie ogromny wkład pracy, umożliwiającą dokonanie tej analizy. Podobna uwaga dotyczy symulacji wpływu kapitału ludzkiego na wzrost gospodarczy w Polsce w latach 2010–2050.

Opiniowana książka jest pierwszą pracą w Polsce, która podejmuje problematykę zmian kapitału ludzkiego w kontekście starzenia się ludności, proponując jednocześnie nowe metody pomiaru tego kapitału. Łączy ona rzetelną i krytyczną syntezę dotychczasowych dokonań w zakresie definiowania kapitału ludzkiego, rozwoju teorii kapitału ludzkiego oraz metod jego pomiaru z oryginalnymi propozycjami Autora dotyczącymi metod pomiaru kapitału ludzkiego i ich zastosowaniem do pomiaru kapitału w Polsce.

Do najważniejszych osiągnięć pracy należą niewątpliwie obie zaproponowane metody pomiaru kapitału ludzkiego. Szczególnie wysoko należy ocenić metodę wielowymiarową, opartą na szacunkach akumulacji i deprecjacji kapitału ludzkiego, która oferuje podejście dynamiczne, odwołując się do przebiegu życia jednostki, uwzględnia zarówno ilościowy jak i jakościowy wymiar kapitału, a także łączy pomiar na dwóch poziomach – indywidualnym i zagregowanym. Druga metoda korzysta z wiedzy eksperckiej z dziedziny zarządzania zasobami ludzkimi, stanowiąc wartościowe uzupełnienie oceny mającej za podstawę szacunki akumulacji i deprecjacji kapitału ludzkiego. Zastosowanie metody eksperckiej wymagało przeprowadzenia stosownych badań empirycznych. Są to pierwsze badania tego typu zrealizowane w Polsce.

O wartości poznawczej książki decydują też analizy empiryczne, znaczna część z nich ma nowatorski charakter. Także analizy modelowe dotyczące wpływu kapitału ludzkiego na wzrost gospodarczy w 10 krajach Europy Środkowo-Wschodniej i analizy symulacyjne wpływu kapitału ludzkiego na przyszły wzrost gospodarczy w Polsce są nowatorskie.

¹ Poprzednia była opracowana przez Pawła Strzeleckiego „The multi-state projection of Poland's population by educational attainment for the years 2003–2030”, *Studia Demograficzne* 2007, nr 2/152, 23–44.

Uzyskane wyniki dotyczące kształtowania kapitału ludzkiego w Polsce mają wielką wartość poznawczą, nie tylko dlatego, że pokazują znaczenie zmiany jakości kapitału w warunkach starzenia się ludności, ale także dlatego, że ilustrują wyraźnie rolę komponentu demograficznego oraz relacje między kapitałem ludzkim na poziomie jednostkowym i na poziomie całej populacji. Stanowią one z jednej strony znakomite uzasadnienie dla koncepcji inwestycji społecznych determinujących jakość kapitału ludzkiego. Z drugiej zaś strony sygnalizują, że zmiany jakościowe kapitału ludzkiego mogą nie wystarczyć dla rekompensowania negatywnych skutków procesu starzenia się dla wzrostu ekonomicznego przy głębokich zmianach struktur wieku.

Reasumując, książka Marcina Stonawskiego podejmuje problem o zasadniczym znaczeniu dla debaty o ekonomicznych skutkach starzenia się populacji i perspektywach wzrostu ekonomicznego, zaś sposób jego ujęcia zarówno pod względem narzędzi analitycznych jak i wyników ich zastosowania decyduje o jej niepodważalnych wysokich walorach naukowych.

Prof. dr hab. Irena E. Kotowska
Instytut Statystyki i Demografii
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie